

УДК 347.132

В.А. КРОЙТОР, канд. юрид. наук, проф.,
Харківський національний університет
внутрішніх справ

УСУНЕННЯ ПРОГАЛИН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ЗА ДОПОМОГОЮ АНАЛОГІЇ ПРАВА, АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ ТА МІЖГАЛУЗЕВОЇ АНАЛОГІЇ

Ключові слова: прогалини у законодавстві, усунення прогалин, правотворчий процес, подолання прогалин, аналогія права, аналогія закону, міжгалузева аналогія

Однією з актуальних правових проблем за всіх часів була наявність прогалин у законодавстві, оскільки, незважаючи на всі зусилля законодавця, повне подолання прогалин у праві неможливе у зв'язку з подальшим розвитком суспільства, а також зміною обставин і принципів застосування чинних норм.

Усунення прогалин у цивільному праві здійснюється за допомогою правотворчого процесу, тобто шляхом прийняття нової правової норми, а подолання може бути здійснено, зокрема, за допомогою таких прийомів, як застосування аналогії закону і аналогії права. Усунення прогалин у праві є логічним продовженням діяльності з їх виявлення і здійснюється у процесі правотворчості шляхом внесення змін і доповнень до законів.

Стосовно використання інституту аналогії, більшість вчених-юристів сьогодення підтримують та допускають існування такого способу усунення прогалин, оскільки добре розуміють, що заборона використання аналогії може призвести до незахищеності прав і свобод громадян у зв'язку з не врегулюванням деяких питань цивільних правовідносин на законодавчому рівні.

Питанням аналогії в цивільному праві присвячували свої праці Р.А. Майданик, О.В. Колотова, Ю.О. Заїка, І.М. Панченко, В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, С.І. Клім, Є.О. Ха-

ритонов та ряд інших вчених. Незважаючи на вагомий науковий дослідження проблем застосування аналогії в цивільному праві, частина з них так і не знайшла свого розв'язання. Зокрема, все ще залишається не вирішеною проблема необхідності закріплення на законодавчому рівні порядку застосування судом аналогії при вирішенні конкретних цивільних справ. Судова практика застосування аналогії свідчить про неоднозначне розуміння механізму реалізації аналогії, що обумовлено недосконалістю її законодавчої регламентації. Потребує свого вирішення проблема співвідношення понять «субсидіарне застосування норм права» та «міжгалузева аналогія».

Мета цієї статті охарактеризувати поняття аналогія та її види, а також вирішити низку питань, які пов'язані зі закріпленням на законодавчому рівні порядку застосування судом аналогії при вирішенні конкретних цивільних справ.

Так, Р.А. Майданик зазначає, що необхідність застосування інституту аналогії в цивільному праві багато в чому зумовлена неспроможністю законодавця з об'єктивних причин своєчасно реагувати на появу нових та зміну існуючих суспільних відносин та викликану цим наявністю неврегульованих нормами права цивільно-правових відносин, що не може бути усунено іншими джерелами цивільного права. У більшості таких випадків юридичні аналогії виступають єдиною розумним способом врегулювати нові, ледве сформовані суспільні відносини [1]. З таким твердженням слід погодитися, оскільки дійсно, історичний процес показав стрімкість розвитку цивільних відносин, і через це – неспроможність законодавця встигнути приймати відповідні норми права, яких потребує правозастосувач.

О.В. Колотова визначає правову аналогію як один з найбільш поширених способів усунення прогалин у праві. Також зазначає, що важливим аспектом дослідження застосування правової аналогії є її допустимість у різних галузях права [2]. Такі твердження свідчать про те, що наука поступово відходить від

консервативних поглядів, що склалися переважно за радянських часів та вказують на те, що права людини мають бути реалізовані незважаючи на те, що держава не дає механізмів для їх реалізації. Саме аналогія сприяти-ме такій реалізації прав громадянином.

Так, дійсно аналогія виступає швидким та дієвим способом усунення прогалин у цивільному праві. За допомогою застосування аналогії в цивільному праві реалізуються основоположні конституційні права людини та громадянина.

В науці існує досить велика кількість підходів вчених до визначення поняття аналогії, яку поділяють на аналогію закону, аналогію права, міжгалузеву аналогію.

О.Е. Лейс зазначає, що у разі використання аналогії закону та аналогії права має місце «свобода розсуду» правозастосовного органу, що виявляється у створенні ним правової норми для конкретних випадків або суспільних відносин. Саме тому він вважає, що рішення справ на підставі аналогії закону або аналогії права підлягає додатковим перевіркам наглядовими інстанціями, та, головне, воно повинно стати сигналом для прийняття нормативних актів, які усуватимуть прогалину у праві [3].

Дійсно, часом правозастосовувачеві слід думати, як вчинити: порушити права особи, що звернулась реалізувати своє право, чи застосувати аналогію. Звичайно, у таких випадках доцільно застосовувати аналогію. Судова та законодавча гілки влади тісно пов'язані між собою, а тому застосування аналогії судами має слугувати маячком для законодавчої влади. Законодавець має реагувати на застосування аналогії шляхом прийняття норм права, які б регулювали ті чи інші не врегульовані цивільні відносини.

Як пише М.В. Кравчук, аналогія закону – це рішення конкретної юридичної справи (за наявності прогалин у законодавстві) на основі правової норми, розрахованої не на дані, а на подібні відносини [4].

Правильною є думка О.Ф. Скакун, яка вважає, що аналогія закону – застосування до не врегульованих суспільних відносин правової

норми, яка регулює подібні суспільні відносини і міститься в приписах (положеннях) законодавчих актів. Аналогія виключається, якщо вона прямо заборонена законом або закон пов'язує настання юридичних наслідків з наявністю конкретних норм [5]. Так, у цьому визначенні міститься посилення на порядок застосування аналогії закону. Адже аналогія закону не може бути застосована необґрунтовано або коли є заборона на її застосування. Тобто, має бути встановлено порядок її застосування.

Ю.О. Заїка у своєму розумінні аналогії схиляється до поняття, встановленого ЦК України, визначаючи аналогію закону і аналогію права як засоби усунення прогалин у законодавстві, передбачені у ст.8 ЦК України: «Якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону)» [6].

М.В. Цвік зазначає, що аналогія закону – це поширення в процесі правозастосування на конкретні не врегульовані правом життєві відносини, подібні тим, що потребують урегулювання в рамках даної галузі права за найсуттєвішими ознаками. «Подібність» відносин означає однотипність правового режиму їх регулювання [7]. З останнім твердженням важко погодитися, оскільки міжгалузєва аналогія має своє право на існування. До того ж, такі галузі права як цивільне та цивільне процесуальне право, мають різний правовий режим, проте, судова практика показує, що застосування аналогії все ж таки здійснюється.

Так, І.М. Панченко стосовно аналогії закону зазначає, що цей спосіб усунення прогалин полягає в тому, що певні цивільні відносини, не регульовані Цивільним кодексом України, іншими актами цивільного законодавства чи договором, можуть регулюватися тими правовими нормами цих актів, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини.

Він пише, що аналогія закону має місце, якщо: відносини, щодо яких виник спір, за

своїм характером потребують цивільно-правового регулювання; ці відносини не регулюються якимись конкретними нормами права; є закон, який регулює схожі відносини і який може бути застосований за аналогією, вирішуючи справу шляхом використання аналогії закону, суд повинен не лише покластися на конкретну норму закону, а й обґрунтувати, чому він вважає за можливе її застосувати.

У певних випадках законодавець з метою «нормативної економії» сам вказує на необхідність застосування аналогічного закону. Так, до відносин за договорами контрактації, міни, не врегульованих правилами щодо цих договорів, застосовують загальні положення про договір купівлі-продажу і правила про договори поставки, якщо інше не передбачено договором, законом або іншими нормативно-правовими актами [8].

Цивільним кодексом України (ч.1 ст.8) передбачено: якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону) [9].

Такої ж думки дотримується В.І. Борисова, зазначаючи, що аналогія закону – це застосування до не врегульованих актами цивільного законодавства або договором цивільних відносин актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини [10].

Тобто, проаналізувавши вищезазначені поняття аналогії, стає зрозуміло, що більшість вчених сходяться у своєму баченні поняття аналогії закону та надають йому, як правило, такі характерні риси: це спосіб усунення прогалин; може застосовуватися у подібних за змістом цивільних правовідносинах; може застосовуватися на підставі існуючих законів у певній галузі права.

Щодо аналогії права, то М.В. Кравчук зазначає, що це спосіб вирішення конкретної юридичної справи (за наявності прогалин у законодавстві та відсутності «аналогічної»

правової норми) на основі загальних принципів відповідної галузі права або права в цілому [4]. Так, дійсно, поняття «аналогія права» – є ширше за змістом, ніж «аналогія закону», тому що ґрунтується на загальних принципах права чи принципах конкретної галузі права.

М.В. Цвік стосовно цього питання вважає, що аналогія права – це застосування до конкретних відносин загальних засад і сенсу законодавства у разі відсутності норм, що регулюють подібні за найсуттєвішими ознаками відносини. Це означає, що юридична справа вирішується на основі принципів права, таких як справедливість, гуманізм, юридична рівність, відповідальність за вину тощо, що переважно закріплені у відповідних статтях Конституції України або загальних положеннях законодавчих актів. Застосування аналогії права до конкретної справи не має у майбутньому обов'язкової сили при вирішенні інших подібних справ [7]. З останнім твердженням слід погодитися, оскільки в Україні не встановлено англо-саксонську систему права.

М.І. Панченко у своїх працях зазначає, що сутність аналогії права полягає в тому, що у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до принципів цивільного законодавства. При використанні аналогії права необхідно визначити, якими засадами і змістом цивільного законодавства суд керується, оскільки без такого детального аргументування рішення суду вважається необґрунтованим [8]. Однак автор вказує саме на порядок застосування аналогії закону (саме на умови її застосування), а не на її сутність.

Відповідно до ч.2 ст.8 ЦК України, у разі неможливості використати аналогію закону для регулювання цивільних відносин вони регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства (аналогія права) [9].

Аналогія права – це застосування до не врегульованого конкретною нормою ЦК цивільного відношення (за відсутності можливості застосувати аналогію закону), інших актів цивільного законодавства або договору відповідно до загальних засад цивільного за-

конодавства [10]. Так, до визначення поняття «аналогія права» підходить В.І. Борисова.

О.Ф. Скакун вважає, що аналогія права – це застосування до суспільних відносин, не врегульованих нормативно-правовими актами, принципів права, загальних засад і змісту законодавства («духу» права). Це означає використання таких принципів права, як справедливність, гуманізм, рівність перед законом і судом, відповідальність за вину тощо, які закріплені в Конституції держави або в законах, у їх загальних положеннях [5]. З таким визначенням слід погодитися, адже дійсно, аналогія права застосовуються не лише на підставі принципів конкретної галузі права, в якій виявлено прогалину, а й на підставі основоположних принципів права в цілому.

Слід погодитися з Ю.О. Заїкою, який зазначає, що аналогією права слід вважати відсутність не лише прямих норм, але й аналогічних. Тобто, в такому випадку суд приймає рішення, виходячи із загальних засад цивільного законодавства. При використанні аналогії права необхідно зазначати, якими засадами і змістом цивільного законодавства суд керувався, оскільки без такого детального аргументування рішення суду вважається необґрунтованим [6]. Проте, автор не вказує, що суд може керуватися і основоположними принципами права в цілому, а не лише засадами цивільного законодавства.

Листом Міністерства юстиції України від 30.01.2009 року № Н-35267-18 зазначено, що при вирішенні справи за аналогією закону чи аналогією права обов'язковим є дотримання таких умов:

- а) аналогія допустима лише у випадку повної чи часткової відсутності правових норм;
- б) суспільні відносини, до яких застосовується аналогія, повинні знаходитися у сфері правового регулювання;
- в) повинна бути схожість між обставинами справи і наявною нормою за суттєвими юридичними ознаками;
- г) пошук норми, що регулює аналогічний випадок, повинен здійснюватися спочатку в актах тієї ж галузі права, у випадку відсутно-

сті – в іншій галузі права і у законодавстві в цілому;

д) винесене у процесі використання аналогії правове рішення не повинно суперечити нормам закону, його меті;

е) обов'язково повинно бути мотивоване пояснення причин застосування рішення по аналогії до конкретного випадку [11].

Також можна зробити висновки щодо аналогії в цивільному праві в цілому, визнаючи аналогію як правовий інститут, що складається із сукупності процедурних норм, які встановлюють порядок застосування аналогії закону та аналогії права, щодо регулювання цивільних відносин у випадку прогалин у цивільному законі.

Інститут аналогії має певні ознаки: є логічним прийомом умовиводу, який полягає у поширенні юридичних норм і принципів права на відносини, не врегульовані законом; є формою нетипового правозастосування; має державно-владний характер; є правовим засобом регулювання цивільних відносин, коли за допомогою схожої норми визначається процедура у відповідній ситуації.

Що стосується питання субсидіарного застосування норм права та міжгалузевої аналогії, то думка та погляди вчених-юристів у цьому питанні є досить суперечливими, оскільки деякі вчені наполягають на ототожненні цих понять, а деякі вважають, що ці поняття все ж таки слід відмежовувати одне від одного, оскільки вони мають різний характер та спосіб застосування.

Наприклад, О.Ф. Скакун вважає, що субсидіарне застосування норм права та міжгалузева аналогія є тотожними поняттями і визначає їх як таке, коли вирішення справи або окремого юридичного питання за відсутності норми в певній галузі права відбувається за допомогою додаткового використання норм іншої спорідненої галузі права [5]. Однак з цим важко погодитися.

Так, всім відомо, що кожна галузь права розрахована на застосування до певної групи суспільних відносин. Залежно від того, наскільки повно і всебічно здійснюється процес

«охоплення» відповідних суспільних зв'язків юридичними приписами, судять про ефективність тієї або іншої галузі права. Тим часом, на практиці зустрічаються ситуації, коли відсутні норми, які регламентують відносини в цій галузі, але вони існують у суміжній галузі права. В подібних випадках, якщо є відсилання до конкретної галузі права, то говорять про субсидіарне застосування норм права. Якщо такого прямого відсилання немає, то мова йде про міжгалузеву аналогію [12].

У плані загальної оцінки названої категорії необхідно відзначити, що в законодавстві України немає ні поняття субсидіарного застосування права, ні умов використання цього методу. Зазначене поняття було сформульовано в наукових дослідженнях, а умови його застосування визначені судовою практикою [12].

При цьому, як відзначив Ю.Х. Калмиков, «органи владного правозастосування не користуються поняттям «субсидіарне застосування», вони або прямо посилаються на необхідність використання тієї або іншої норми із суміжної галузі права, або формулюють можливість звернення до останньої у вираженнях на зразок» [13].

Потрібно знати, що в деяких галузях права субсидіарне застосування норм цивільного права скасовано самим законодавцем, а в інших випадках, незважаючи на відсутність прямої заборони в законодавстві, воно припустиме.

Практика свідчить, що регулювання суспільних відносин будь-якою галуззю права здійснюється здебільшого лише власними галузевими засобами. Субсидіарне застосування норм права є винятком із загального правила [5]. Однак, скоріше за все, автор має на увазі тут саме міжгалузеву аналогію або ж, просто ототожнює міжгалузеву аналогію та субсидіарне застосування норми права.

Як пише Ю.І. Матат, субсидіарне застосування норм права можливе лише за певних обставин:

а) відсутність у галузі законодавства норми, безпосередньо регулюючої дане суспільне відношення;

б) відсутність прямої заборони законодавця на субсидіарне застосування норм;

в) наявність норм права в суміжних галузях, які опосередковують відносини, що підлягають врегулюванню;

г) суспільні відносини, що підлягають врегулюванню і ті, що вже врегульовані, повинні характеризуватися подібністю;

д) подібність має бути також і в методах правового регулювання.

Субсидіарне застосування має місце лише між суміжними галузями, інститутами, ідентичними за своїм характером, генетично взаємопов'язаними. Водночас звертаючись до субсидіарного застосування норм суміжних галузей права, слід виходити з того, що воно допускається лише при дотриманні ряду умов. Зокрема, необхідно виявити істотну схожість у регульованих відносинах, а також і у способах їх правового опосередкування. При виборі субсидіарно застосовуваної норми права слід враховувати й принципи, притаманні галузі права, до якої фактично належать ці норми [14].

Відсутність норми у галузі права, яка регулює відносини, визначається шляхом аналізу законодавчого матеріалу. Разом із тим, важливо, щоб відсутність норм не була зумовлена наявністю прогалини у праві. Як відомо, прогалина – це повна чи часткова відсутність у чинному законодавстві необхідних юридичних норм [15]. За загальним правилом, прогалина долається шляхом аналогії закону та/або аналогії права. При цьому під аналогією закону ми розуміємо аналогію в широкому значенні: як у рамках однієї галузі, так і в суміжних галузях (міжгалузєва аналогія закону). Субсидіарне застосування передбачає пряму чітку вказівку на можливість такого застосування в той час, коли при аналогії закону такої вказівки немає. На думку В.Н. Карташова, субсидіарне застосування норм права є не стільки засобом подолання прогалин, скільки засобом правового регулювання суспільних відносин, наявність якого зумовлена доцільністю використання існуючих юридичних інструментів [16]. З таким твердженням слід

погодитися. Саме тому поняття «міжгалузева аналогія закону» як підвид аналогії закону виконує завдання – подолання прогалини шляхом застосування подібних правових норм, у той час як субсидіарне застосування врегульовує безпосередньо відносини шляхом прямого застосування визначених норм за відсутності прогалин [17].

Субсидіарне застосування має місце лише між суміжними галузями, інститутами, ідентичними за своїм характером, генетично взаємопов'язаними. Водночас звертаючись до субсидіарного застосування норм суміжних галузей права, слід виходити з того, що воно допускається лише при дотриманні ряду умов. Зокрема, необхідно виявити істотну схожість у регульованих відносинах, а також у способах їх правового опосередкування. При виборі субсидіарно застосовуваної норми права слід враховувати й принципи, притаманні галузі права, до якої фактично належать ці норми [14].

Субсидіарне застосування норм може здійснюватись усіма учасниками цивільних правовідносин (наприклад, у разі укладення шлюбного контракту подружжя може використовувати норми Цивільного кодексу України щодо спільної дольової власності чи спільної сумісної власності). Безумовно, такий юридично-технічний прийом можуть застосовувати й правозастосовчі органи, про що свідчить власне, його назва. Субсидіарно норми застосовуються в тих випадках, коли на це є вказівка законодавця (як щодо приватно-правових відносин, так і щодо відносин, що мають публічно-правовий характер) [18].

Як вказує В.І. Леушин, коли визначений у загальній формі метод правового регулювання не суперечить методу правового регулювання норми, розрахованої на подібні відносини іншої галузі, підгалузі, інституту, стає можливим субсидіарне застосування. З урахуванням зазначеного вбачається за доцільне розглядати субсидіарне застосування норм права ширше, ніж тільки як міжгалузеву аналогію, оскільки воно може використовуватися як за наявності прогалин у законодавстві, так і за їх відсутності [19].

Суб'єктами застосування міжгалузевої аналогії є лише судові органи. Такий підхід законодавця є цілком обґрунтованим, оскільки в разі застосування міжгалузевої аналогії закону відбувається розширення сфери правового регулювання певної галузі права за рахунок наявної прогалини, внаслідок чого необхідно чітко усвідомлювати межі публічного та приватного права, що потребує високого рівня професіоналізму та кваліфікації.

Міжгалузеву аналогію у праві слід відрізняти від субсидіарного застосування норм та застосування відсильних норм права за наступними рисами:

1) застосування субсидіарних норм та відсильних норм права може носити не тимчасовий, як різновид аналогії закону (міжгалузевої аналогії), а стабільний характер, безпосередньо встановлений законодавцем з метою досягнення єдності у правовому регулюванні суспільних відносин, у той час, як застосування аналогії закону (міжгалузевої аналогії) є індивідуально визначеним, одиничним випадком;

2) субсидіарне застосування норм права та застосування відсильних норм права здійснюється безпосередньо з волі законодавця, який у відповідній правовій нормі встановлює спеціальні відсилки до інших норм або нормативно-правових актів у цілому, які регулюють схожі відносини. Водночас застосування інституту аналогії у праві законом не встановлюється, а здійснюється відповідно до умов та правил застосування аналогії закону та аналогії права;

3) субсидіарне застосування норм та застосування відсильних норм здійснюється при відсутності прогалин у праві, які є обов'язковою умовою для застосування інституту аналогії у праві.

Спільними ознаками субсидіарного застосування норм права та застосування відсильних норм права з міжгалузеву аналогією є: можливість застосування норм іншої галузі права; спільність методів правового регулювання як передумова їх застосування; здійснення регулювання суспільних відносин.

Отже, аналізуючи вищевикладене, слід зазначити, що аналогія в цивільному праві є досить поширеним правовим явищем та може бути застосована лише судом у разі дотримання певного порядку, який має бути встановлений на законодавчому рівні. Аналогія в цивільному праві поділяється на аналогію права, аналогію закону та міжгалузеву аналогію. Субсидіарне застосування норм права не може бути міжгалузєвою аналогією.

Розглянуті в статті проблеми залишаються актуальними та потребують додаткового, поглибленого наукового аналізу з метою надання пропозицій і рекомендацій з удосконалення цивільного законодавства, зокрема, і з врахуванням міжнародного досвіду усунення та подолання прогалин у цивільному законодавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина. – Т. І. Вступ у цивільне право / Р. А. Майданик. – К. : Алерта, 2012. – 472 с.
2. Колотова О. В. Допустимість застосування аналогії в галузях права / О. В. Колотова // Держава і право. – 2009. – № 44. – С. 60–66.
3. Теория государства и права : учебник / под ред. М. Н. Марченко. – М. : Зерцало, 2004. – 800 с.
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. – 3-тє вид., змін. й доп. / М. В. Кравчук. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 247 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія права і держави / О. Ф. Скакун. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 520 с.
6. Бірюков І. А. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / І. А. Бірюков, Ю. О. Заїка. – К. : КНТ, 2006. – 480 с.
7. Загальна теорія держави і права : підручник / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф. акад. АПрН України, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
8. Панченко М. І. Цивільне право України : навч. посіб. / М. І. Панченко. – К. : Знання, 2005. – 583 с.
9. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
10. Цивільне право : підручник : у 2 т. – Т. 1 / [ред. В. І. Борисова та ін.]. – Х. : Право, 2011. – 656 с.
11. Лист МЮУ «Звернення щодо порядку застосування нормативно-правових актів» : від 30.01.2009 р., № Н-35267-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v3526323-09>.
12. Некрасова О. В. Проблеми субсидіарного застосування цивільного законодавства до регулювання сімейних відносин / О. В. Некрасова // Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Юридические науки». – 2008. – Т. 21 (60). – № 2. – С. 146–150.
13. Калмыков Ю. Х. Условия субсидиарного применения норм гражданского законодательства к семейным отношениям. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье в правоприменительной практике / Ю. Х. Калмыков. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1978. – С. 28–32.
14. Матат Ю. І. Застосування норма права в субсидіарному порядку: Основні вимоги та передумови / Ю. І. Матат // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 378–384.
15. Зайчук О. В. Теорія держави і права / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
16. Карташов В. Н. Применение права / В. Н. Карташов. – Ярославль : Изд-во Ярослав. ун-та, 1980. – 30 с.
17. Майданик Р. А. Застосування цивільного законодавства за аналогією / Р. А. Майданик // Юридична Україна. – 2009. – № 7. – С. 56–61.
18. Клім С. І. Критерії розмежування видів аналогії закону та субсидіарного застосування норм у цивільному праві України / С. І. Клім // Вісник Львівськ. ун-ту. Сер. Юридична. – 2013. – № 58. – С. 198–202.

19. Леушин В. И. Динамичность советского права и восполнение пробелов в законодательстве : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01

«Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / В. И. Леушин. – Свердловск, 1971. – 25 с.

Кройтор В. А. Усунення прогалин у цивільному праві за допомогою аналогії права, аналогії закону та міжгалузевої аналогії / В. А. Кройтор // Форум права. – 2016. – № 3. – С. 159–166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_30.pdf

Доведено, що аналогія в цивільному праві є досить поширеним правовим явищем та може бути застосована лише судом у разі дотримання певного порядку, який має бути встановлений на законодавчому рівні. Визначено, що аналогія в цивільному праві поділяється на аналогію права, аналогію закону та міжгалузеву аналогію. Зроблено висновки, що субсидіарне застосування норм права не може бути міжгалузеву аналогією.

Кройтор В.А. Устранение пробелов в гражданском праве с помощью аналогии права, аналогии закона и межотраслевой аналогии

Доказано, что в гражданском праве аналогия является очень распространенным правовым явлением и может быть применена только судом в случае соблюдения определенного порядка, который должен быть закреплён на законодательном уровне. Определено, что аналогия в гражданском праве разделяется на аналогию права, аналогию закона и межотраслевую аналогию. Сделан вывод, что субсидиарное применение норм права не может быть межотраслевой аналогией.

Croitör V.A. Fill Gaps in Civil Law with the Help of the Right Analogy, Analogy of Law and Analogy Interbranch

It is proved that in the civil law of analogy is a very common legal phenomenon and can only be applied by the court in the case of compliance with a specific order, which must be fixed at the legislative level. It was determined that the analogy in civil law is divided into the right analogy, analogy of law and analogy of cross-sectoral. It is concluded that the subsidiary application of the law cannot be interdisciplinary analogy.